

Mot.
1989/90
Fi213

Motion till riksdagen

1989/90:Fi213

av Olof Johansson m.fl. (c)

Den ekonomiska politiken

Innehållsförteckning

1.	Sammanfattning	2
2.	Den internationella ekonomin	3
3.	Den svenska ekonomin	5
3.1.	70- och 80-tals utveckling	5
3.2.	Nuläge och utsikter inför de närmaste åren	9
4.	Regeringens ekonomiska politik	13
4.1.	Finansplanen	13
4.2.	Budgetpolitiken	14
5.	Centerns ekonomiska politik	15
5.1.	Inriktning	15
5.2.	En hållbar utveckling	17
5.3.	Budgetpolitiken	19
5.3.1.	Inledning	19
5.3.2.	Centerns budgetalternativ	20
5.4.	Penning- och kreditpolitiken	24
5.4.1.	Kapitalmarknaden	24
5.4.2.	Kredit- och sparandepolitik	25
5.4.3.	Sparandet	25
5.4.4.	Valutapolitiken	26
5.5.	Stabiliseringspolitiken	27
5.6.	Strukturpolitiken	28
5.7.	Kommunal ekonomi	30
5.8.	Skattepolitiken	31
	Hemställan	32

Sakta nedåt internationellt...

Den internationella högkonjunkturen mattas nu, men balanserat och hittills utan dramatik. Högkonjunkturen är mindre homogen än tidigare. Den genomsnittliga ekonomiska aktiviteten minskade under fjolåret jämfört med året innan. Denna trend väntas hålla i sig under innevarande år. Detta betyder emellertid inte att en lågkonjunktur har inletts. Den kommande utvecklingen därvidlag är osäker. Fortsätter den senaste tidens utveckling med internationellt stigande räntor kan konjunkturedgången påskyndas.

...bytesbalansen växande problem för Sverige

Medan den internationella konjunkturen går in i ett lugnare skede präglad av lägre aktivitet och mindre homogenitet, slår nu de underliggande problemen i svensk ekonomi igenom allt starkare i de faktiska resultaten. Den ackumulerade försämringen av konkurrenskraften till följd av ett för högt pris- och kostnadsläge påverkar handels- och bytesbalans i negativ riktning. Detsamma gör utvecklingen av priserna på det vi exporterar respektive importerar.

Den svenska ekonomin är i rask takt på väg in i en ny kostnadskris som påminner om den som inträffade under första halvan av 70-talet. Svensk ekonomi riskerar därmed att accelerera in i en situation med växande bytesbalansunderskott och förnyade underskott i statens budget. Dessa problem är inte, som under 70-talet, följden av en internationell lågkonjunktur utan ett resultat av mångåriga försummelser från den nuvarande regeringens sida.

För svenskt vidkommande kan man tala om att konjunkturen nu börjat vända nedåt. Detta innebär emellertid inte att det nu är dags att lätta på finans- och penningpolitiken. Tvärtom måste såväl finans- som penningpolitiken vara fortsatt stram. Centern anser att den ekonomiska politiken nu måste ha följande inriktning:

- En stram finanspolitik och statsbudget.
- Nuläget medger, såvida man inte kan bryta de nuvarande tendenserna till kraftigt stigande pris- och lönekostnader, inte nya reformåtaganden från statens sida. Kostnadskrävande reformförslag kan behöva skjutas på framtiden.
- Insatser måste göras för att öka arbetsutbudet och komma tillrätta med strukturella problem i ekonomin.
- Hushållssparandet måste öka. Detta gäller särskilt det långsiktiga sparat.
- Penningpolitiken måste i nuläget vara fortsatt stram.
- Åtgärder för att förbättra ekonomins funktionssätt och öka möjligheterna att nå målet om en hållbar utveckling med ekologisk balans och hushållning med naturresurser.

Centerns budgetalternativ innebär i korthet följande.

Centerns prioriterade områden är:

- miljön

- rättvis fördelning
- likvärdiga levnadsvillkor i hela landet
- utbildning och utveckling
- grundtrygghet i vård och omsorg.

Centerns budgetalternativ är ca 4 miljarder kronor starkare än regeringens budget räknat på budgetåret 1990/91.

Centern sänker det totala skattetrycket med ca 2,9 miljarder kronor räknat på helår.

Centern satsar offensivt bl.a. på följande:

- Miljön. 600 milj. kr. utöver regeringen. Tas in via miljöavgifter.
- Östeuropa och Baltikum. 450 milj. kr. extra utöver regeringens förslag.
- Vårdnadsbidrag.
- Gruppboheter för senildementa.
- Fler förskollärare, ökad miljöutbildning, satsning på högskolorna.
- Grundpension. Pensionstillskott till undantagandepensionärer omedelbart.
- Arbete istället för bidrag.
- 200 nya polistjänster utöver regeringens förslag.

Centern sparar bl.a. på:

- Folkbokföringen
- Arbetsmarknadsdepartementet

Centern föreslår dessutom bl.a. följande åtgärder:

- Överföring av arbetslöshetsförsäkringsmedel till offensiv användning.
- Försök med arbetsgivarperiod i sjukförsäkringen.
- Utförsäljning av statliga företag.
- Miljöavgifter på svavel och klor.
- Avskaffande av omsättningsskatten på värdepapper.
- Avskaffande av skogsvårdsavgiften.
- Höjda avdrag för resor med bil i tjänst.

2. Den internationella ekonomin

De senaste sju åren har präglats av oavbruten högkonjunktur i den internationella ekonomin. Sedan uppgången inleddes 1983 har den genomsnittliga tillväxttakten i OECD varit 3,5 % per år. Särskilt från 1987 har den ekonomiska aktiviteten varit hög. USA, Japan och Storbritannien var då de länder som var ledande. Ett bakslag kom i och med det kraftiga fallet på världens aktiebörser i oktober 1987. En recession spåddes, men det skulle visa sig att denna uteblev.

Produktions- och efterfrågetillväxten fortsatte i stället. En lätt penningpolitik överlag och det kraftiga dollarfallet medförde att världshandeln fick ett uppsving.

I samband med detta grundlades emellertid ett problem för världsekonomin. En expansiv utbudspolitik skapade ett kraftigt budget- och bytesbalansunderskott i USA. Samtidigt fick Japan och Västtyskland stora överskott. Dessa obalanser mellan de tre stora ekonomierna har fortvarit och utgör ett av de stora riskmomenten i den internationella ekonomin.

Den starka konjunkturen fortsatte under såväl 1988 som 1989. Tillväxten var mycket hög under 1988, i genomsnitt 4,3 % i OECD. Därefter har den genomsnittliga aktiviteten avtagit i industriländerna. Västeuropa har dock bibehållit utvecklingstakten. Samtidigt har obalanserna inom EG ökat. Tillväxten har framför allt drivits upp av de syd- och centraleuropeiska länderna. Västtysklands betydelse inom EG och för världsekonomin har ökat markant. Storbritanniens ekonomi har försvagats, med låg tillväxt och hög inflation. Den måttliga inflationen inom OECD har uppnåtts till priset av en hög arbetslöshet. En uppgång i inflationstalen inleddes dock våren 1988 och har fortsatt under 1989. Denna utveckling har i flertalet länder mötts genom en stramare penningpolitik. Den minskade ekonomiska aktiviteten har trots detta hittills skett successivt och gått lugnt till väga. Arbetslösheten har under samma period sjunkit något.

Den internationella högkonjunkturen mattas nu, men balanserat och hittills utan dramatik. Högkonjunkturen är mindre homogen än tidigare. Den genomsnittliga ekonomiska aktiviteten minskade under fjolåret jämfört med året innan. Denna trend väntas hålla i sig under innevarande år. Detta betyder emellertid inte att en lågkonjunktur har inletts. Den kommande utvecklingen därvidlag är osäker. Fortsätter den senaste tidens utveckling med internationellt stigande räntor kan konjunkturnedgången påskyndas. Kan däremot prisutvecklingen i de enskilda länderna hållas i schack, kan en kontraktiv penningpolitik undvikas. Världshandeln kan då hållas uppe, med framför allt Västeuropa och Japan som drivande krafter. Obalanserna i världsekonomin bidrar emellertid till osäkerheten.

De omvälvande politiska förändringarna i Östeuropa kan på sikt få en stor betydelse också för den internationella ekonomin. Inte minst de ökande kontakterna mellan Öst- och Västtyskland kan bidra till att hålla den europeiska ekonomin igång.

Utvecklingen i USA är fortfarande ett kritiskt moment för världsekonomin. Den ekonomiska aktiviteten avtog något under förra året. Denna utveckling väntas fortsätta under innevarande år. Till följd av relativt höga prisstegringar bedriver den amerikanska centralbanken sedan april 1988 en stram penningpolitik. Prisstegringarna har sedan dess stabiliserats något, men ingen lättnad i penningpolitiken har genomförts. En balanserad finanspolitisk åtstramning kan få ner inflationstakten och möjliggöra en sänkt ränta. Detta är av stor betydelse för den internationella ekonomiska utvecklingen.

För utvecklingsländerna sammantagna blev 1989 sämre än väntat. Råvarupriserna sjönk och den internationella räntenivån steg. Dessa tendenser väntas fortsätta under innevarande år. Utvecklingen i de skandinaviska länderna, exklusive Sverige, är sammantaget svag. Finland har, från att ha haft en mycket stark tillväxt under 1988, numera fått problem med hög inflation och bytebalansunderskott. En finanspolitisk åtstramning genomförs nu. Norges ekonomi har stabiliserats och även fastlandsekonomin ökar nu aktiviteten. Samtidigt redovisas stigande arbetslöshet. Danmarks konkurrenskraft har förstärkts, men man har fortfarande problem med bytesbalansen.

Av betydelse för världskonjunkturen är oljeprisets utveckling. Under fjolåret fluktuerade priserna kraftigt. Priset har från årets början stigit, och är

nu över 20 dollar/fat. Innevarande år väntas priset stabiliseras på i storleksordningen denna nivå.

Mot. 1989/90
Fi213

3. Den svenska ekonomin

3.1. 1970- och 80-talens utveckling

Det är nu möjligt att summera 80-talet för svenskt vidkommande. Som ovan anförts har den internationella situationen sedan 1983 inneburit högkonjunktur. Det är i denna högkonjunktur Sverige, som exportberoende industrination levit och verkat. Det är mot denna bakgrund den socialdemokratiska regeringens göranden och låtanden 1982–1989 skall utvärderas. De icke-socialistiska regeringarnas insatser 1976–1982 skall på motsvarande sätt ses mot bakgrund av den internationella lågkonjunktur som under dessa år var förhärskande.

70-talet präglades i Sverige bland annat av:

- Lågkonjunktur
- Oljeprischocker
- Höga pris- och lönekostnadsökningar i förhållande till vår omvärld
- Upprepade devalveringar
- Kris och strukturomvandling i en rad svenska industrigrenar
- Ökande budgetunderskott
- Bytesbalansunderskott
- En internationellt sett låg arbetslöshet
- En produktivitetsökning i ekonomin på sammanlagt 30 %
- En genomsnittlig tillväxt på 2,4 % per år
- Ett skattetryck vid decenniets utgång på ca 49 %.

80-talet har i Sverige bland annat präglats av:

- Högkonjunktur
- Oljeprisfall
- Höga pris- och lönekostnadsökningar i förhållande till vår omvärld
- Två stora devalveringar i decenniets början
- Dollarkursfall
- Höga priser för svenska exportvaror
- Förbättrat budgetsaldo för staten
- Bytebalansunderskott
- En internationellt sett låg arbetslöshet
- En produktivitetsoökning i ekonomin på sammanlagt 10 %
- En genomsnittlig tillväxt på 2,0 % per år
- Ett skattetryck vid decenniets utgång på ca 57 %.

Det kanske främsta problemet för Sverige under såväl 70- som 80-talet har varit att pressa ned kostnadsökningarna till omvärldens nivå. 1973–74 bedrevs en expansiv politik i syfte att överbrygga den internationella lågkonjunkturen. Vinsterna steg liksom investeringstakten. Följden blev inflationstryck och krav på stora löneökningar. 1974–76 ökade företagets lönekostnader med 40 %. En försämrad produktivitet kombinerad med den oljeprischock som inträffade 1973 borde inneburit en anpassning nedåt av reallo-

nerna. Istället skedde motsatsen. Sverige hamnade därmed i en allvarlig kostnadskris.

Mot. 1989/90
Fi213

Men också under 80-talet har den svenska pris- och lönestegringstakten överstigit våra konkurrentländers. Detta har berott på en rad orsaker. För höga nominella lönelöft har bland annat haft sin grund i starka fackliga organisationer, höga marginalskatter och, speciellt under senare delen av decenniet, en utbredd arbetskraftsbrist. Inflationen i Sverige har alltsedan 1982 legat betydligt över OECD-genomsnittet. Regeringens inflationsmål har missats lika regelbundet som de återkommit i finansplaner och kompletteringspropositioner. Nedanstående diagram visar konsumentpriserna under 80-talet i förhållande till Västtyskland och OECD.

Diagram 1

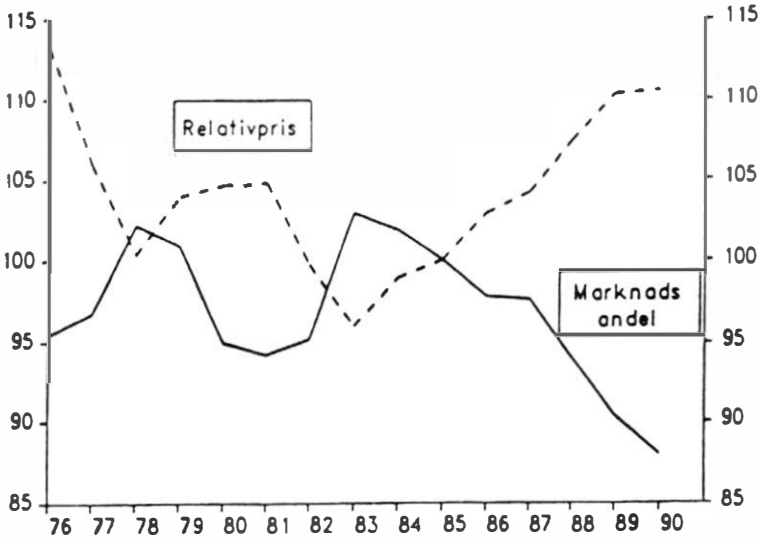

Källa: Sveriges Riksbank

Under hela 80-talet har således de svenska priserna överstigit våra konkurrentländer. Detta har fortlöpande gröpt ur landets konkurrenskraft. I stället för att anpassa reallönerna nedåt har man vidtagit upprepade devalveringar. Efter de senaste devalveringarna, 1981 och 1982, på sammanlagt 24 % sjönk landets relativpriser och steg de internationella marknadsandelarna. Sedan dess har emellertid utvecklingen åter gått i motsatt riktning. Nedanstående diagram visar utvecklingen av relativpris och marknadsandelar för Sveriges export av bearbetade varor 1976–1989 i förhållande till 14 OECD-länder.

Diagram 2

Marknadsandelar och relativa priser för Sveriges export av bearbetade varor till 14 OECD-länder
Index 1985=100

Källa: Konjunkturinstitutet, december 1989

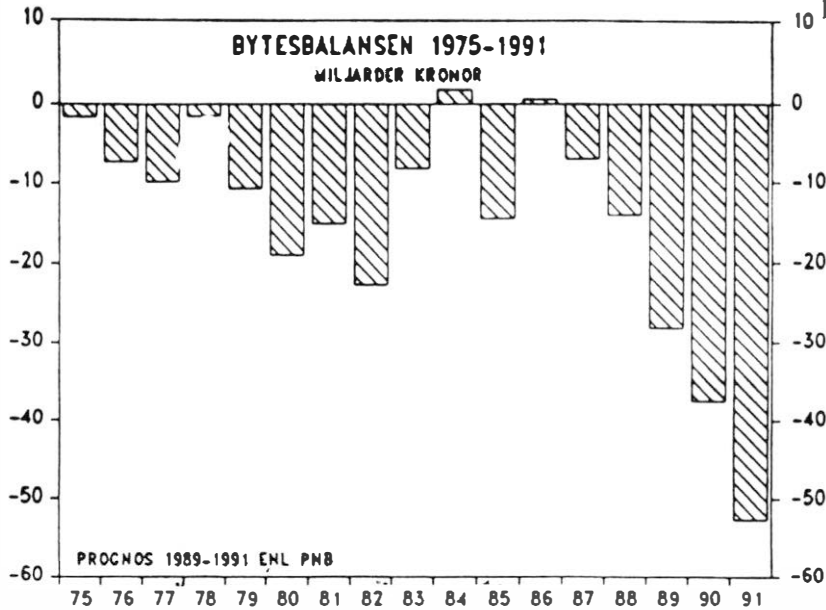
Tillväxten har under större delen av 80-talet varit konsumtionsledd. Hög privat konsumtion, lågt hushållssparande och höga nominella lönelöft har inneburit att importen stigit snabbare än exporten. Landet har fått underskott i betalningsbalansen gentemot utlandet. Detta har varit särskilt tydligt under senare delen av 80-talet. Handelsbalansen har gått med överskott tack vare stark utveckling av världshandeln, sjunkande oljepriser och höga priser på svenska exportvaror. Dessa för landet gynnsamma omständigheter har emellertid nu av klingat eller bortfallit. Den ackumulerade effekten av stigande relativpriser har samtidigt på allvar börjat göra sig gällande. Detta medför att bytesbalansen nu uppvisar en kraftigt nedåtriktad trend. Diagram 3 visar utvecklingen av bytesbalansen 1975–1991.

Den socialdemokratiska regering som tillträdde efter regeringskiftet 1982 inledde sin ekonomiska politik med en 16-procentig devalvering. Vi konstaterar att den socialdemokratiska politiken alltsedan dess präglats av oförmåga att komma till rätta med pris- och kostnadsutvecklingen, vilket lett till att vi nu åter står inför en ekonomisk situation liknande den som förelåg innan de icke-socialistiska regeringsövertagandet 1976. Det på den tiden omtalade "dukade bordet" står åter serverat. Resultatet borde kunnat vara ett annat efter sju år av högkonjunktur.

Diagram 3

Mot. 1989/90

Fi213

Källa: Sveriges Riksbank

Vi har ovan redogjort för en rad samhällsekonomiska faktorer utveckling under 80-talet. Dessa faktorer kan emellertid också översättas i konsekvenser för fördelnings-, regional- och industripolitik. Vi kan sålunda konstatera att den socialdemokratiska regeringens ekonomiska politik medfört att:

- inkomst- och förmögenhetsskillnaderna ökat
- de regionala obalanserna ökat
- storföretagen gynnats framför småföretagen
- näringslivsstrukturen stagnerat.

Devalveringen 1982 ledde, som alla devalveringar gör, till att hushållen tappade köpkraft. Exportindustrins vinster steg däremot kraftigt. Den samtidiga internationella konjunkturuppgången ledde till att börserna världen över fick ett uppsving. Från 1982 t.o.m. 1988 steg reallönen för en industriarbetare med totalt ca 6 % efter skatt. De reala börskurserna har däremot sedan 1982 hittills stigit med 438 %.

En hög inflation har under samma period omfördelat förmögenheter från sparare till låntagare. Skattesystemet har dessutom premierat låntagande eftersom stora skuldräntor möjliggjort att få ner skatten avsevärt. Inflation och bostadsbrist har lett till att många gjort stora realisationsvinster medan andra varit helt utan bostad.

Staten har under 80-talet sparat i den offentliga sektorns utgifter. Det har inte skett genom en neddragning av administration och myndigheter utan framförallt genom neddragningar i de löpande utgifterna inom den offentliga sektorns centrala välfärdstjänster. Det gäller vården där långa köer uppstått på många håll. Det gäller skolan där nödvändiga reparationer underlåtit och läromedlen försämrats. Brister i barnomsorgen har lett till stora orättvi-

sor mellan de som har plats och de som inte har. Hanteringen av den offentliga sektorn har således också den lett till ökade samhällsklyftor under 80-talet.

Ett tecken på att den socialdemokratiska politiken lett till ökade klyftor är att antalet socialbidragstagare under 80-talet stigit från 343 000 personer 1980 till 524 000 personer 1988. Antalet arbetsskadade har tredubblats under 80-talet.

Den socialdemokratiska regeringens politik har ökat de regionala obalanserna. Skogslänen förlorade under perioden 1982–1987 mellan 3 000 och 6 000 invånare varje år, medan storstadslänens andel av befolkningen ökade. Mindre förbättringar i skogslänens befolkningsutveckling har kommit de senaste åren till följd av den allmänna konjunkturutvecklingen. Dessa förbättringar har dock kommit sent i högkonjunkturen, varför en konjunkturavmattning riskerar att återigen försämra befolkningsutvecklingen i de glest befolkade länen. Kommunalskatterna återspeglar också den förda regionalpolitiken. Skillnaderna i kommunalskatt mellan högsta och lägsta uttag är nära 7 kr. per beskattningsbar hundralapp. Människor i kommuner med lägst genomsnittlig inkomst betalar de högsta kommunalskatterna.

Den socialdemokratiska regeringens politik har missgynnat småföretagen och försvårat en omvandling av näringslivsstrukturen. Vinsterna i storföretagen har varit mycket kraftiga medan små- och egenföretagen haft en betydligt långsammare vinstutveckling. Skattesystemets effekter i form av inlåsningsvinster och hög beskattning av utdelade vinstmedel gjorde storföretagen överlikvida och stimulerade till fusioner och uppköp snarare än egna investeringar. Utvecklingen inom de högteknologiska branscherna har därför släpat efter den internationella utvecklingen. Sverige har i dag en industristruktur som uppvisar en internationellt sett låg andel högteknologi. Detta gör oss mer priskänliga och dessutom dåligt rustade för framtiden.

Efter att ha förhållit sig passiv i finanspolitiken alltför länge vände sig regeringen våren 1989 till riksdagen med begäran om en åtstramning på i storleksordningen 30 miljarder kronor. Centerns bedömning då var att den svenska konjunkturen var överhettad och att en åtstramning var nödvändig. Vi menade också att en åtstramning fortfarande var möjlig sett i relation till den förväntade konjunkturcykeln. Vi lyckades förhindra de omfattande och inflationsdrivande skattehöjningar som regeringen föreslog. Istället medverkade vi till en konjunkturpolitiskt anpassad åtstramning i huvudsak byggd på personligt sparande och tillfälliga likviditetsindragningar. Dessa åtgärder får effekt också under 1990. Det obligatoriska tillfälliga sparandet bidrar till åtstramningen med 9–10 miljarder kronor. Nettot av övriga åtgärder ger en åtstramande effekt på 7–8 miljarder kronor.

Den ekonomiska utvecklingen under sommaren och hösten har givit oss rätt. Konjunkturutvecklingen ger inget stöd för de som i populistiskt syfte drivit en kampanj för att riva upp delar av åtstramningspaketet. Ett totalt avskaffande av det obligatoriska tillfälliga sparandet skulle ofelbart leda till behov av andra åtstramningsåtgärder.

3.2. Nuläge och utsikter inför de närmaste åren

I centerns ekonomisk-politiska motion förra våren i samband med regeringens reviderade finansplan konstaterades att regeringens ekonomiska politik

”nått vägs ände”. Utvecklingen av den svenska ekonomin under 1989 och i synnerhet de sista månaderna har mer än väl bekräftat att regeringens stabiliseringspolitik håller på att kollapsa.

Medan den internationella konjunkturen går in i ett lugnare skede präglad av lägre aktivitet och mindre homogenitet, slår nu de underliggande problemen i svensk ekonomi igenom allt starkare i de faktiska resultaten. Den ackumulerade försämringen av konkurrenskraften till följd av ett för högt pris- och kostnadsläge påverkar handels- och bytesbalans i negativ riktning. Detsamma gör utvecklingen av ”terms of trade” – prisutvecklingen på det vi exporterar resp. importerar. Priserna på svenska exportprodukter såsom massa och papper har en vikande tendens, medan priset på olja stigit den senaste tiden.

Den svenska ekonomin är i rask takt på väg in i en ny kostnadskris som påminner om den som inträffade under första halvan av 70-talet. ”Det dukade bordet” från 1976 står åter serverat. Svensk ekonomi riskerar därmed att accelerera in i en mycket kritisk situation med växande bytesbalansunderskott och förnyade underskott i statens budget. Dessa problem är inte, som under 70-talet, följden av en internationell lågkonjunktur utan ett resultat av mångåriga försummelser från den nuvarande regeringens sida. Detta ger kraftigt utslag på den svenska situationen också vid de relativt måttliga förskjutningar i den internationella konjunkturbilden som det för närvarande är frågan om.

Det ser således ut som om konjunkturen vänt för Sveriges vidkommande. Konjunkturinstitutets industribarometer i januari var en indikator på detta. Den visade en klart minskad exportförsäljning. Orderingången till industrin har minskat, kapacitetsutnyttjandet har börjat sjunka och antalet företag som säger sig ha personalbrist har minskat.

Konjunkturpolitiskt sett innebär detta en avsvalkning av ekonomin. Överhettningen på arbetsmarknaden kan härmed avta.

Samtidigt kan det höga inflationstrycket dämpas, förutsatt att löneavtalen träffas på en ansvarsfull nivå. Detsamma bör också på sikt komma att gälla för importen.

Mot en sådan anpassning i början på en konjunkturavmattning talar den alltför snabba inflationsutvecklingen och kostnadsexpansionen. Även om kostnadsutvecklingstakten inte befinner sig på den nivå som rådde i början och mitten av 70-talet – uppemot 20 % högre än våra konkurrentländer – utgör försämringen under 1988–89 dock en relativ kostnadsförsämring på närmare 10 %. De flesta analyser visar nu att Sverige är tillbaka på det relativa kostnadsläge som rådde före 1982 års devalvering.

Regeringen bedömer i finansplanen att handelsbalansen kommer att fortsätta att visa stabila överskott. Man tror för 1990 och 1991 till och med på en liten uppgång. För 1989 har regeringen, från det att skrivelsen om den ekonomiska utvecklingen publicerades i november, justerat ner prognosen med ca 5 miljarder. Det är en följd av att överskotten under 1989 fjärde kvartalet, blev betydligt lägre än man räknat med. Det är inte minst i skenet av detta samt mot bakgrund av de höga pris- och kostnadsstegringarna som väntas under innevarande år, svårt att se att finansplanens gynnsamma prognoser över handelsbalansen 1990 och 1991 skulle kunna förverkligas fullt ut.

När regeringen i samband med kompletteringspropositionen 1989 såg sig föranlåten att lägga fram åstramningsförslaget som ovan refererats trodde man för 1989 på ett underskott i bytesbalansen på 17 miljarder kronor. Samma bedömning gjordes beträffande underskottet 1990. I den skrivelse om den ekonomiska utvecklingen som lades på riksdagens bord i november 1989 var motsvarande siffror 24.5 miljarder kronor resp. 32.7 miljarder kronor.

I den nu framlagda finansplanen har regeringen ännu en gång reviderat siffrorna, som nu närmast är chockartat negativa. För 1989 räknar man med underskott på 28.2 miljarder kronor och för 1990 med 37.5 miljarder kronor. På ett dygt halvår har således regeringen justerat ner bedömningen över bytesbalansen med 20 miljarder kronor! För 1991 räknar regeringen med underskott på hela 52.6 miljarder kronor. Märk väl dessutom att denna bedömning för 1991 baserar sig på antaganden om en timlöneökning för detta år på endast 4%. Idag tyder mycket litet på att en sådan nedjustering av löneutvecklingstakten är möjlig. De komponenter i bytesbalansen som uppvisar den mest negativa utvecklingen är dels posten resevaluta ingående i tjänstebalansen, dels posten avkastning på kapital.

Med tanke på resevaluta-postens utveckling är det anmärkningsvärt att regeringen tillsammans med folkpartiet beslutat höja momsen på hotell- och restaurangtjänster i Sverige. Detta förslag, som centern motsatt sig, kommer att gynna svensk turism utomlands och missgynna svensk turistnäring. Detta kommer därmed att bidra till ökat underskott i bytesbalansen.

Den negativa utvecklingen under posten avkastning på kapital beror på stigande upplåning utomlands som en följd av avvecklandet av den svenska valutaregleringen. Upplåningen beror på ökade svenska direktinvesteringar utomlands, ökade fastighets- och aktieköp utomlands samt att svenska företag spekulerat i ränteskillnaderna gentemot utlandet. Regeringen anför att underskottet hade varit mindre om den återinvesterade vinsten som genereras utomlands hade registrerats som en pluspost på den svenska bytesbalansen. Man har tillkallat en utredningsman för att föreslå eventuella förändringar i den statistiska redovisningen. Enligt vår uppfattning är det emellertid mer intressant att ställa frågorna: varför investerar inte företagen i Sverige istället för utomlands? Varför handlas svenska aktier utomlands istället för på Stockholmsbörsen? Varför har vi en så stor räntedifferens gentemot utlandet?

Regeringen räknar i finansplanen med ett råoljepris på 17 dollar/fat under 1990. Det är enligt flertalet experter på området en alltför låg bedömning. De flesta räknar med att priserna ligger kvar på dagens nivå – ca 20 dollar/fat. Enbart detta skulle innebära att handels- och bytesbalansen skulle försämrats med ca 3 miljarder i förhållande till regeringens bedömning.

Det är vanskligt att göra bedömningar över exakt utfall av handels- och bytesbalansen. Sammantaget håller vi det dock för troligt att regeringens mycket negativa kalkyler för 1990 och 1991 kan komma att förverkligas.

Lönekostnaderna steg under 1989 med 9.5%. Regeringen bedömer att lönekostnadsökningen under innevarande år kan komma att stanna på 7.5%. Detta förefaller oralistiskt. De kraftiga löneflytt som nyligen drivits igenom på den offentliga sidan kan leda till höjda krav i andra avtalsförhandlingar

t.ex. i de pågående förhandlingarna för den kommunala sektorn. Vid en konsumentprisökning på över 4 % kommer dessutom LO och PTK att ha rätt till omförhandlingar under innevarande år. Regeringen sätter sin lit till de förhandlingar som inletts med arbetsmarknadens parter på Haga. Vi kommer längre fram att beröra hur vi ser på detta. Vidare anför regeringen i finansplanen att den överhettade arbetsmarknaden i viss mån kommer att försvagas under 1990. Vi instämmer i denna bedömning men finner det troligt att den smärre dämpning av lönekostnadskraven som detta kan innebära inte på långt när kan uppväga de kompensationsmekanismer som nu satts igång på avtalsmarknaden.

Konsumentpriserna har de senaste åren stigit kraftigt. Under loppet av 1989 steg konsumentprisindex (KPI) med 6,7 %. Regeringen beräknar nu ökningen till 7,7 % under loppet av 1990. Effekterna av skattereformens första steg innebär efter beräkningar av Statens Pris- och Konkurrensverk (SPK) 2,9 % av den totala prisökningen. Den underliggande prisökningen skulle således stanna vid måttliga 4,8 % dvs. sjunka 2 procentenheter under loppet av 1990 jämfört med föregående år. Vi finner inte detta realistiskt. SPK gör samma bedömning. Verket räknar med att KPI stiger 8,6 % under 1990.

Sysselsättningen är fortsatt hög. Fortsatt brist på arbetskraft råder. Arbetslösheten under 1989 blev endast ca 1,4 %. Också under innevarande år väntas arbetslösheten bli låg. Minskad orderingång till industrin, lägre tillväxt och högre räntor verkar dock för en viss dämpning av arbetskraftsbristen. Detta motverkas dock av den svaga produktivitetsutvecklingen. Endast en måttlig ökning av arbetslöshetstalen torde därför bli följden under 1990. Regeringen anser att arbetslösheten stannar vid 1,5 % 1990. Enligt vår bedömning blir den förmodligen något högre.

Räntorna fortsatte uppåt och steg under 1989 med över 2 procentenheter. Detta var en följd dels av höjda räntor internationellt, dels en reaktion på de dystra prognoser för svensk ekonomi som publicerades under senhösten, och av vilka regeringsskrivelsen i november var en. Riksbanken har bekräftat ränteuppgången genom att höja diskontot vid två tillfällen under året. Penningmarknadens reaktion är ett klart uttryck för misstro mot svensk ekonomi och osäkerhet om regeringens förmåga att sköta den ekonomiska politiken. Det höga ränteläget väntas fortsätta, inte minst för att skydda den svenska kronan mot spekulation.

Regeringen räknar med att den privata konsumtionen stiger i år och nästa år. Samtidigt väntas kapitalbildningens bidrag till BNP-tillväxten nästan avstanna. Tillväxten sjunker till internationellt mycket svaga 1,3 % enligt regeringens bedömning. Tillväxten blir således nästan helt konsumtionsledd. Orsakerna till konsumtionsutvecklingen är väntade höga nominella lönelöft. Den privata konsumtionen hålls dock tillbaka tack vare gynnsamma effekter bland annat från det tillfälliga sparandet. En diskonterad anpassning till minskade avdragsmöjligheter, en viss mättnad i investeringsbehoven, räntebetalningar och amorteringar på tidigare engagemang samt en allmän osäkerhet inför genomförandet av skattereformen har också gjort hushållen mindre lånebenägna och bidragit till att sparkvoten förbättras under innevarande år, även om den fortfarande är negativ.

Ett kritiskt moment för samhällsekonomin de närmaste åren är genomförandet av skattereformen. Genomförandet av skattereformen måste så långt möjligt integreras i den övriga ekonomiska politiken. Skattereformens utformning måste beakta den rådande ekonomiska konjunkturen. Den utformning som skattereformens första steg 1990 fått ökar kompensationskraven i avtalsrörelserna och bidrar till pris- och lönespiralen. Det är en följd dels av den metod man valt för att finansiera sänkningen av inkomstskatterna, vilket driver upp priserna med ca 3 %, dels en följd av en otillfredsställande fördelningsspolitisk profil. Detta kan innebära att de goda effekterna av reformen på samhällsekonomin uteblir eller blir avsevärt mindre än beräknat.

4. Regeringens ekonomiska politik

4.1. Finansplanen

Finansplanen betonar att den svenska ekonomin nu kommit till "en kritisk punkt". Enligt centerns förmenande har vi passerat flera sådana kritiska punkter under 80-talet – utan att regeringen vidtagit åtgärder. Det är tvärtom en regelbundet återkommande process från regeringens sida att understryka situationens allvar i budgetpropositionen för att därmed öka den psykologiska beredskapen och inskräpa samhällsansvar i avtalsmarknadens parter. Den här gången verkar regeringen ha insett situationens allvar.

Regeringen anger att den ekonomiska politiken för närvarande bör inriktas mot följande:

1. en fortsatt stram finans- och penningpolitik för att dämpa inflationen
2. överläggningar med arbetsmarknadens parter i syfte att bryta den alltför höga löneökningstakten
3. åtgärder som ökar arbetskraftsutbudet, främjar produktiviteten och stimulerar sparandet.

Även om regeringen således skulle vara medveten om problemen, avspeglar detta sig inte i form av konkreta förslag och besked. Budgetpropositionen innehåller mycket få förslag för att komma till rätta med de grundläggande strukturproblemen i ekonomin som berörs i punkten 3. Regeringens budgetförslag är relativt stramt, men på det passiva sätt som kännetecknat också tidigare budgetar sedan 1983. Regeringens centrala grepp den här gången är istället punkten 2 – överläggningar med arbetsmarknadens parter.

Överläggningarna skall behandla lönerna 1990 och 1991. Syftet är enligt finansplanen att "skyndsamt nå fram till centrala avtal som bryter den alltför höga löneökningstakten". Regeringen anger också "vad som kommer att ske om löneökningarna överstiger det samhällsekonomiska utrymmet". Regeringen hotar då med:

- "åtgärder riktade mot både arbetsgivare och löntagare"
- att reglerna för framtida avtalsförhandlingar och lönebildning ses över i syfte att strama upp dessa regler
- att "reformer" kommer att uppskjutas eller omprövas.

Centern har i princip inget att invända mot överläggningar med arbetsmarknadens parter om det samhällsekonomiska utrymmet. Enligt vår uppfattning är det utomordentligt svårt att påverka avtalsförhandlingarna under pågående avtalsrörelse. Därför är det realistiska perspektivet snarare 1991-92 än 1990-91. Vi ställer oss bl a därför tvivlande inför möjligheterna att nå det uttalade resultatet. Det är visserligen ett framsteg att regeringen den här gången i finansplanen inte anger det samhällsekonomiska "utrymmet". Detta brukar nämligen snabbt förvandlas till ett golv i förhandlingarna. Det borde således vara en utgångspunkt för överläggningarna att också nå en gemensam bedömning om det samhällsekonomiska utrymmets storlek. Därutöver krävs bl.a. gemensamma utgångspunkter för avtals- och förhandlingsperioder samt att kompensationskrav desarmeras. Detta måste till som grund för en trovärdig ekonomisk politik, eftersom det till sist avgör avtalens reala innehåll.

Centern vill på arbetsmarknaden se förhandlingar mellan fria parter som tar sitt ansvar för samhälls ekonomin. Därför avvisar centern varje form av inkomspolitik. Ansvar et hos arbetsmarknadens parter och det politiska ansvaret bör inte sammanblandas.

Finansplanens riktlinjer ger oss anledning att också kommentera följande:

- Vi noterar att regeringen hotar med ökad arbetslöshet. Trots upprepade deklARATIONER om den fulla sysselsättningens betydelse kan man t.o.m. tolka det så att regeringen är beredd att låta arbetslösheten stiga för att få ner inflationen och dämpa kostnadsutvecklingen. Man anför sålunda att regeringen "har avvisat arbetslöshet som medel" osv. men fortsätter: "stigande underskott i bytesbalansen kan emellertid inte längre accepteras" (våra understrykningar).
- Regeringen skriver att den svenska handelsbalansen ännu inte försämrats. Som vi tidigare anført har handelsbalansen under fjärde kvartalet i år visat klart mindre överskott än vad man tidigare räknat med. Det är oroväckande om regeringen ignorerar dessa fakta.
- Regeringen skriver att man fört en "aktiv regionalpolitik". Detta är en grov överdrift. De regionala obalanserna har ökat. Turbulensen i höstas kring glesbygdsdelegationen och den dåvarande arbetsmarknadsministern ger den rätta belysningen åt regeringens regionalpolitik.
- Regeringen meddelar sin avsikt att tillsätta en utredning om hur miljöaspekterna bättre skall kunna komma till uttryck i nationalräkenskaper. Centern hälsar detta med tillfredsställelse. Vi kommer senare i denna motion att återkomma till detta och våra egna förslag på området.
- Enligt regeringen finns det "tendenser till ökade klyftor i samhället". Det är dock lätt att hänvisa till en rad undersökningar under 80-talet som visar att det inte bara handlar om tendenser utan om fakta. Vi har tidigare i motionen redovisat några av dessa. Till detta kommer skattereformens fördelningseffekter som kräver en omedelbar analys.

4.2. Budgetpolitiken

Regeringens allmänna inriktning av budgetpolitiken de senaste åren har bland annat innefattat en tendens att hänskjuta allt fler delar av statsbudget-

ten till presentation och avgörande i samband med kompletteringspropositionen. Regeringen ger sålunda i årets budgetproposition inga besked om vilka anslag som man tänker anvisa för bland annat följande propositioner vilka samtliga avses att läggas inför vårriksdagen:

- näringspolitisk proposition
- regionalpolitisk proposition
- livsmedelspolitisk proposition
- fiskepolitisk proposition
- forskningsproposition.

Medel för dessa propositioner anvisas istället, ospecificerat och som en klumpsumma, som "tillkommande utgiftsbehov". Detta tillvägagångssätt försvårar såväl riksdagens som de enskilda oppositionspartiernas hantering av statsbudgeten.

Regeringens budgetpolitik har också kommit att innebära stora skillnader mellan statsbudgetens förväntade budgetsaldo och det faktiska utfallet. De senaste åren har detta inneburit budgetöverskott. I praktiken har det alltså varit fråga om kraftiga överfinansieringar av statsbudgeten. De senaste budgetåren har sålunda statsbudgeten gått med överskott på drygt 18 miljarder båda åren.

Detta har delvis varit en följd av de nominella löneökningarna som alltså stigit betydligt mer än vad regeringen räknat med. Detta har i sin tur ökat statsinkomsterna via ökad skatt. Långsiktigt hotar denna utveckling en statsbudget i balans. Den totala skattekvoten har därtill successivt höjts och beräknas nu för 1990 uppgå till 57,3 % av BNP – den högsta nivån någonsin.

Med de beräkningsförutsättningar beträffande konsumentprisutveckling och lönesumma som statsbudgeten för 1990/91 nu bygger på, anser vi att en klar risk för överfinansiering föreligger också för kommande budgetår. Detta trots att regeringen anger att budgeten för 90/91 är balanserad och till och med förutsätter ett litet underskott på 0,4 miljarder kr. Inkomstsidan i statsbudgeten för 1990/91 torde alltså enligt vår mening vara för lågt räknad.

5. Centerns ekonomiska politik

5.1. Inriktning

Som vi tidigare anfört i motionen har den internationella högkonjunkturen gått in i ett lugnare skede. Den ackumulerade effekten av flera års försvagad konkurrenskraft slår nu igenom på den svenska ekonomin. Följden blir försämringar av såväl handels- som bytesbalansen. För svenskt vidkommande kan man tala om att konjunkturen nu börjat vända nedåt. Detta innebär emellertid inte att det nu är dags att lätta på finans- och penningpolitiken. Tvärtom måste såväl finans- som penningpolitiken vara fortsatt stram.

Det konjunkturanpassade åtstramningspaket som centern medverkade till våren 1989 får en gynnsamt återhållande effekt på ekonomin, framförallt den privata konsumtionen, motsvarande ca 18 miljarder kr. under 1990. Detta åtgärds paket bör nu följas upp med en ekonomisk politik med följande inriktning:

- En stram finanspolitik och statsbudget. Det totala skattetrycket måste hållas nere. En konjunkturavmattning kan också medföra tendenser till ökad offentlig utgiftsandel. Detta måste undvikas.
- Nuläget medger, såvida man inte kan bryta de nuvarande tendenserna till kraftigt stigande pris- och lönekostnader, inte nya reformåtaganden från statens sida. Kostnadskrävande reformförslag kan behöva skjutas på framtiden. Vi avvaktar dessutom utvecklingen av regeringens överläggningar med arbetsmarknadens parter för att bedöma vilka statsfinansiella åtaganden som är möjliga.
- Insatser måste göras för att öka arbetsutbudet och komma till rätta med strukturella problem i ekonomin.
- Skattereformen bör fullföljas med beaktande av en fördelningspolitisk rättviseprofil och med mindre inflatoriska och kompensationsdrivande sidoeffekter. Låg- och medelinkomsttagare skall inte betala höginkomsttagarnas marginalskattesänkningar. Inkomst- och förmögenhetsskillnaderna får inte öka som en följd av reformen. En rättvis fördelning minskar spänningarna och kompensationskraven på arbetsmarknaden, lättar trycket på transfereringssystemet och motverkar kommunala skattehöjningar. Detta är en förutsättning för att skattereformens stabilitet skall medverka till en nedväxling av kostnadsutvecklingen. Den kommunala skatteutjämnningen måste kraftigt förbättras.
- Staten bör ingripa mot den kraftiga utgiftsexpansionen inom socialförsäkringssystemet. Ökningen av statens utgifter i form av transfereringar måste bromsas. Utvecklingen inom sjukförsäkringssystemet, arbetsskadeförsäkringen och bostadssubventionerna måste ses över särskilt. Förändringar får dock inte innebära en fördelnings- eller socialpolitisk ambitionssänkning. Centern föreslår omedelbar försöksverksamhet med fjorton dagars arbetsgivarperioder i sjukförsäkringen i två län. Detta förutsätter att arbetsgivaren kompenseras via sänkta arbetsgivareavgifter. Slår detta försök väl ut bör arbetsgivareperiod skyndsamt kunna införas över hela landet.
- Vi föreslår vidare att omsättningsskatten på värdepapper omedelbart avskaffas. Denna åtgärd kan medföra att en del av värdepappershandeln kan återföras inom landets gränser. Därmed nås en mer effektiv kapitalmarknad och minskat valutautflöde med minskat tryck på penningpolitiken. Genom att handeln och därmed realisationsvinstbeskattningen ökar kommer statens intäkter netto att öka som en följd av omsättningsskattens avskaffande.
- Vi anser vidare att man bör satsa på arbetslinjen. En del av arbetslöshetsförsäkringens överskott bör användas till offensiva åtgärder för att öka arbetskraftsutbudet i de delar av landet som ej är överhettade. Arbetlivsfonden medverkar för att öka arbetsutbudet i ej överhettade delar av landet. Fonden medverkar därmed till ett ökat arbetsutbud och mindre kostnader i socialförsäkringssystemet.
- En rad statliga företag bör säljas ut. Löntagarfonderna bör avskaffas och dess tillgångar skiftas ut. Vi har behandlat dessa förslag utförligt i partimotioner tillsammans med folkpartiet och moderata samlingspartiet.

- Det frivilliga hushållssparandet måste öka. Detta gäller särskilt det långsiktiga sparandet. Stimulanser måste syfta till ett ökat nysparande. Centern förordar ett skyndsamt införande av personliga investeringskonton. Vi beskriver detta förslag utförligt under avsnitt 5.4.3 Ett sparmål beträffande hushållssparandet måste sättas upp för hela folkhushållet. Målsättningen bör vara att hushållssparandet, mätt som sparkvot skall uppgå till minst 10 %.
- Penningpolitiken måste i nuläget vara fortsatt stram. Detta framförallt i syfte att hindra spekulation mot den svenska kronan och för att balansera valutaflödena. En stram penningpolitik har dock ogynnsamma effekter på investeringar och fördelningsspolitik. Målet måste därför vara en sänkt ränta och att finanspolitiken här en större del av bördan för stabiliseringspolitiken.
- En rad åtgärder bör genomföras för att ytterligare förbättra ekonomins funktionsätt och öka möjligheterna att nå målet om en hållbar utveckling med ekologisk balans och hushållning med naturresurser. Dessa åtgärder bör bl a syfta till:
 - Energi- och resurssparande
 - Satsning på styrande punktskatter på energi
 - Ökad användning av miljöavgifter
 - Införande av en miljöavgift på klor. Intäkterna från denna skall användas för miljöförbättrande åtgärder
 - Införande och användning av ett nationalinkomstbegrepp som tar hänsyn till miljö och naturresurser, samt naturresursräkenskaper i nationalräkenskaperna.

Centern föreslår vidare:

- En kraftfull satsning på små- och egenföretagen. I budgeten föreslår centern bl a avskaffande av skogsvårdsavgiften och förmögenhetsskatten på arbetande kapital.
- Infrastrukturell satsning för decentralisering. Alla högskolor bör ges fasta forskningsresurser. En stor satsning på järnvägen som framtidens kommunikationsmedel samt förbättring av de mindre vägnas standard
- Satsning på strukturomvandling inom näringslivet mot mer högteknologi och kunskapsintensiv produktion. Detta kan ske bl a genom en reformerad företagsbeskattning, satsning på högteknologisk forskning, en politik för sänkt ränta och ökad tillgång på riskvilligt kapital samt spridning av kapitalanvändningen.
- En enhetlig och höjd grundpension för pensionärer. Marginaleffekterna för pensionärer som vill arbeta extra minskar radikalt samtidigt som inkomstnivån för de sämst ställda pensionärerna höjs. Ökade arbetsinsatser stimuleras.

5.2. En hållbar utveckling

Nationalräkenskaperna har varit till ovärderlig hjälp för att följa och analysera ländernas ekonomiska utveckling. Ett begrepp, bruttonationalprodukten (BNP) har därvid haft en nyckelroll. BNP per capita har under decenniernas gång varit den helt dominerande bedömningsgrunden för hur "rikt" ett land är.

BNP har kommit att användas i många sammanhang där begreppets brister blivit alltför uppenbara. Den tilltagande miljöförstöringen och överutnyttjandet av vissa naturresurser har lett till en allt starkare insikt om nödvändigheten av ett nytt synsätt på välfärden.

Frågan om sambandet mellan tillväxt och miljö har allt som oftast förts i form av en hård debatt mellan de som är för tillväxt och de som är emot. Detta förhållande har snarare kvävt debatten än stimulerat den. Nu börjar dock en mer nyanserad diskussion att spira. De flesta sakkunniga på området är numera överens om att det är tillväxtens innehåll som är det centrala och det är detta som bör diskuteras.

Det är alltså istället tillväxtens innehåll som måste vara i fokus. I den mån man vill ha tillväxt för att nå andra mål än en förbättrad miljö, måste den formas så att den blir miljövänlig.

Miljöförstöringen kostar också årligen mycket stora summor för samhällena. Den västtyske professorn i nationalekonomi Lutz Wicke har beräknat att för Västtysklands del kostar miljöförstöringen motsvarande 6 % av BNP årligen. Wicke har då enbart räknat med materiella skador, produktivitetsminskningar, ökade kostnader för att rena vatten etc. Han har avstått från att bedöma psykosociala kostnader, minskade mänskliga värden och ekologiska risker. Hans bedömning utgör således endast en undre gräns för miljöförstöringens kostnader, beräknad på de direkt mätbara kostnaderna. Det finns ingen anledning att tro att miljöförstöringen skulle vara mindre kostsam i Sverige. Det skulle innebära att miljöförstöringen i Sverige kostar minst 70 miljarder kr 1990. Centerpartiet var först ut bland de politiska partierna med att ta upp dessa frågor. Redan i en centermotion 1966 kritiserades t ex det faktum att "— nationalproduktens ökning alltmer möjliggöres på bekostnad av naturförstöringar, till vilka hänsyn inte tages i nationalprodukten." Motionen bar Gunnar Hedlunds namn. Krav ställdes på ett välfärdsmått med miljö- och naturresursvärden.

Centern har också i en lång följd av år föreslagit att god miljö skall betraktas som ett mål för den ekonomiska politiken. Som ett resultat av ett yrkande från centern gick detta krav igenom i riksdagen våren 1989. I samband med detta krävde centern också dels att alternativa BNP-mått som tar hänsyn till miljön måste komplettera traditionella ekonomiska politiska mått, dels att naturresursräkenskaper skall ingå i framtida statsbudgetar. Riksdagen antog vårt förslag angående god miljö som ett mål i den ekonomiska politiken, däremot inte övriga yrkanden.

Regeringen har nu i dagarna meddelat att man avser att ge långtidsutredningen i uppdrag att ta fram vissa nationalräkenskaper som tar hänsyn till naturresurserna. Vi hälsar detta med tillfredsställelse. Vi betraktar det som en framgång för miljörörelsens, forskarnas och centerns mångåriga arbete.

Många andra länder har kommit betydligt längre än Sverige hittills gjort. Det är nu hög tid att ta fram gröna nationalräkenskaper för Sverige. Det är alldeles nödvändigt för att åstadkomma den hållbara utveckling som bl.a. FN:s världskommission för miljö och utveckling pläderat för. Kommissionen inför begreppet "en hållbar utveckling". Man definierar detta som "en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov". Målen för ekonomisk och social utveckling i alla länder måste definieras i termer av hållbarhet.

Vi vill förorda följande inriktning av det svenska arbetet med gröna nationalräkenskaper:

- Det gröna tillväxtbegreppet bör enligt vår mening utformas så att BNP kompletteras med värdering i monetära termer av förändringar i naturresurserna och förändringar i miljön. Man kan därvid utgå från ett miljö-vårdsprogram som talar om hur mycket det kostar att återställa naturen. Det kan utgöra underlag för en avskrivningskalkyl. Därmed kan en grön nettonationalprodukt (NNP) räknas fram.
Den konventionella BNP bör tills vidare finnas kvar eftersom de gröna nationalräkenskaperna inte har en tillräckligt bred internationell användning. Tolkningen av BNP måste dock revideras avsevärt. BNP måste ses enbart som ett mått på ekonomins produktionsförmåga, inte som ett allmänt välfärdsmått.
- Arbetet med att ta fram naturresursräkenskaper bör lämpligen ske med det norska systemet som modell. De svenska naturresursräkenskaperna bör i inledningskedet omfatta energi, vatten, luft, malm och skog.
- Arbetet med att ta fram ett grönt BNP-begrepp och naturresursräkenskaper i enlighet med vad som ovan sagts, bör utföras av statistiska centralbyrån.
- Vadsom sagts under denna rubrik bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.3. Budgetpolitiken

5.3.1. Inledning

Årets statsbudget måste vara stram. En ökad likviditet i ekonomin är ej önskvärd. Det är dock inte heller lämpligt med omfattande åtstramningsåtgärder. Statsmakterna måste emellertid i nuläget visa återhållsamhet och försiktighet beträffande nya offentliga utgiftsåtaganden. Reformerna kan behöva skjutas på framtiden eller avvisas om inte pris- och lönekostnadsutvecklingen dämpas.

Centrens budgetpolitik består i nuläget av tre komponenter.

1. Stramheten i budgeten bör i första hand åstadkommas genom återhållsamhet med de offentliga utgifterna.
2. Med det åtstramningspaket som antogs våren 1989 avvisades skattehöjningar som aktuellt finanspolitiskt medel. Istället byggde åtstramningen bl. a. på personligt sparande. Indragningar skall också återgå till medborgarna och inte medverka till en högre skattenivå. Centern förordar därutöver en satsning på målsparande i personliga investeringskonton.
3. Åtgärder för att öka arbetsutbudet och komma tillrätta med strukturella problem i ekonomin. Det innefattar bland annat en skattereform med rättviseprofil, en reformerad sjukförsäkring, översyn av övriga delar av socialförsäkringssystemet, avskaffad omsättningskatt på värdepapper, en satsning på arbetslinjen i arbetsmarknadspolitiken innefattande en aktivare användning av arbetslöshetsförsäkringen samt användning av den nyinrättade arbetslivsfonden.

Skattekvoten måste enligt centerns uppfattning successivt sänkas. Detta med beaktande av samhällsekonomisk balans och med bibehållna ambitioner för välfärds- och fördelningspolitiken. Nedanstående tabell visar skattekvotens utveckling de senaste åren.

Mot. 1989/90
Fi213

Tabell 1 Skattekvoten
Procentandel av BNP

	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991 Alt. 1	Alt. 2
Direkta skatter	21,0	21,8	23,9	24,4	25,4	24,7	22,9	23,3
Hushåll	19,4	20,0	21,2	21,8	22,5	21,7	19,5	20,0
Företag	1,6	1,7	2,7	2,6	2,9	3,0	3,4	3,4
Indirekta skatter exkl. arbetsgivaravgifter	14,2	14,3	14,7	14,4	14,8	15,4	15,2	15,1
Mervärdeskatt	7,0	7,1	7,5	7,3	7,7	8,4	8,4	8,4
Övrigt	7,2	7,2	7,3	7,1	7,1	7,0	6,8	6,7
Arbetsgivaravgifter	15,5	15,5	16,0	15,7	16,6	17,3	17,1	17,3
Skatter och avgifter	51,0	51,7	54,6	54,6	56,8	57,3	55,1	55,8

Anm: Engångsskatten 1987 på livförsäkringsbolagens förmögenheter ingår inte i skattekvoten.

Källa: Finansplanen 1989

Regeringen anger skattekvoten för 1990 till 57,3 %. Det är den högsta noteringen hittills. Med centerns alternativ blir skattekvoten lägre. Det är också av vikt att hålla tillbaka den offentliga utgiftsandelen. De senaste åren har denna planat ut på nivån 60 % av den totala BNP.

Fördelningen av den konsoliderade offentliga sektorns sparande har under de senaste åren visat ökande obalanser. Staten och socialförsäkringssektorn har haft betydande finansiella sparandeöverskott medan kommunsektorn har haft underskott. För 1990 räknar finansplanen med ett sparandeöverskott i staten på 34 miljarder kr. För socialförsäkringssektorn räknar man med ett sparandeöverskott på 43,2 miljarder kr. För kommunsektorn däremot balanseras ett underskott på 14,2 miljarder kr. Rörelsekapitalet i många kommuner är nu helt borta. Denna utveckling kan enligt centerns uppfattning inte fortgå. Det totala sparandet i samhället måste i framtiden öka, huvudsakligen via hushållen.

5.3.2. Centerns budgetalternativ

Centerns förslag till statsbudget för budgetåret 1990/91 är utformat i enlighet med vår syn på det totala samhällsekonomiska läget. De områden vi prioriterar i budgeten anknyter till centerns politiskt prioriterade områden i valet 1988:

- miljöfrågorna
- rättvis fördelning
- likvärdiga levnadsvillkor i hela landet
- utbildning och utveckling
- grundtrygghet i vård och omsorg.

I nedanstående tabell redovisar vi vårt budgetalternativ i relation till regeringens budget. Förändringarna redovisas för varje enskilt departement. Vi har undantagit förslag som innebär omfördelningar inom samma system. Observera att plustecken avser budgetförsvagning och minustecken avser budgetförstärkning.

Tabell 2. Budgetförändringar (c), netto (miljoner kronor)

Departement	Budgetåret 1990/91	Hclår
Justitiedepartementet	+ 21	+ 21
Utrikesdepartementet	+ 450	+ 450
Försvarsdepartementet	+ 275	+ 275
Socialdepartementet	+ 1 525	+ 2 865
Kommunikationsdepartementet	+ 140	+ 140
Finansdepartementet	- 23	- 363
Utbildningsdepartementet	+ 355	+ 355
Jordbruksdepartementet	- 86	- 86
Arbetsmarknadsdepartementet	- 573	- 573
Bostadsdepartementet	+ 135	+ 135
Industridepartementet	+ 60	+ 60
Civildepartementet	+ 75	+ 75
Miljö- och energidepartementet	- 5	- 5
Summa	+ 2 349	+ 3 349
Inkomster av statens verksamhet	- 5 395	- 5 745
Skatter och avgifter, netto	- 1 060	- 1 060
Budgetsaldo, förändring	- 4 106	- 3 456

Centerns budgetalternativ är cirka 4 miljarder kr. starkare än regeringens budget räknat på budgetåret 1990/91. Detta åstadkommer vi framförallt genom en noggrann utgiftsprövning, genom viss omföring mellan socialförsäkringssystemet och statsbudgeten och genom att vi inte tillstyrker föräldraförsäkringens utbyggnad. Därutöver har vi bl.a. ökade intäktskrav på statlig verksamhet, ränteeffekten vid utförsäljning av statliga företag och ett nej till ändrat huvudmannaskap för folkbokföringen.

Regeringen väntar som tidigare nämnts med att presentera budgetförslag på en rad områden. Dessa placeras istället i särpropositioner som regeringen avser att återkomma till riksdagen med. Medel avsätts ospecificerat och som en klumpsumma under rubriken "tillkommande utgiftsbehov". Regeringen anslår 8 000 milj. kr. under denna rubrik. Centern kan komma att behöva ta i anspråk delar av det nuvarande budgetöverskottet för tillkommande utgiftsbehov utöver regeringens förslag.

Under rubriken inkomster av statens verksamhet upptas en omföring från arbetslöshetsförsäkringen utanför statsbudgeten in i densamma. På grund av det goda arbetsmarknadsläget har försäkringen gått med ett betydande överskott vilket passivt fonderats. En del av dessa medel för vi nu in i budgeten och använder för att stärka arbetslinjen i arbetsmarknadspolitiken.

Under inkomster av statens verksamhet upptas också ränteeffekten av försäljning av statliga företag och av statlig skogsegendom, ökade inleverans-

krav på televerket samt tillgodoräknande av ränteeffekten av centerns förslag gentemot regeringen rörande den särskilda vinstskatten som tas ut av företagen på 1989 års vinster. Centerns förslag innebär också minskat nettounderskott i sjukförsäkringen genom vårt förslag om arbetsgivarperiod. Vi sänker emellertid arbetsgivaravgifterna i motsvarande grad. Av budgettekniska skäl har vi därför inte tagit in arbetsgivarperioden i balansen ovan.

Rubriken skatter och avgifter, netto, upptar de skatteförändringar som centern föreslår och som påverkar statsbudgeten uthålligt. I denna post inräknas inte de miljöavgifter på svavel och klor enl miljöavgiftsutredningens förslag som vi tar in, men återför till miljöförbättrande åtgärder. Dessa inräknas inte heller i det totala skattetrycket. Vi har i beräkningarna inte heller beaktat de förändringar som skattereformens genomförande föranleder. Skattereformen 1990 är totalfinansierad för centerns vidkommande. Beträffande återstoden av reformen avstår vi från preciseringar i avvaktan på den prop som regeringen avser att lägga under våren 1990. Vi föreslår att omsättningsskatten på värdepapper avskaffas. Det ökar skatteintäkterna med 900 miljoner kr via en ökad handel och därmed ökad realisationsvinstbeskattning. Vidare höjer vi alkoholskatten som en ren anpassning till konsumentprisutvecklingen. Vi avskaffar skogsvårdsavgiften och höjer avdraget för resor i tjänst. Tabell 4 nedan visar hur centern påverkar det totala skattetrycket under budgetåret 1990/91.

På justitiedepartementets område ökar centern anslagen till bland annat brottsofferjourerna. Vi satsar också på en "folkkampanj mot våld".

Utrikesdepartementet får 450 milj. kr. extra för en satsning på Östeuropa inklusive Baltikum. Till Polen anslås 1 miljard kronor under en treårsperiod. Genom att vi, till skillnad från regeringen, inte tar pengar till Östeuropa från biståndsbudgeten får vi mer pengar över för att satsa på de allra fattigaste länderna.

På försvarsdepartementets område satsar vi på civilförsvaret. I övrigt slår vi vakt om handlingsfriheten inför 1991 års försvarsbeslut.

Inom socialdepartementets ansvarsområde har centern en rad förslag. Vi föreslår i en trepartimotion tillsammans med folkpartiet och moderata samlingspartiet, att ett beskattat vårdnadsbidrag på 15 000 kr per barn och år införs från 1991. Föräldraförsäkringens utbyggnad från 12 till 15 månader avvisas. Vårdnadsbidraget ger större rättvisa och samtidigt en ökad valfrihet för småbarnsföräldrarna.

Centern föreslår att en försöksverksamhet med en arbetsgivarperiod i sjukförsäkringen omfattande fjorton dagar, genomförs i två län. Slår försöket väl ut bör systemet utvecklas till hela landet.

Till gruppboistäder för senildementa anvisas 500 milj. kr. under budgetåret. Detta bör därefter ingå i den kommunala skatteutjämningen.

Vi föreslår också i år att undantagandepensionärerna ges lagstadgad rätt till pensionstillskott.

På kommunikationsdepartementets område anslår vi 140 milj. kr. utöver regeringen till transportrådets inköp från SJ av olönsamma järnvägssträckor.

Inom finansdepartementets område sparar vi 340 milj. kr. som en helårseffekt genom att vi motsätter oss förslaget om ändrat huvudmannaskap för folkbokföringen. Spardelegationen föreslås läggas ned.

Utbildningsområdet tillhör de prioriterade för centerns del. Satsningarna inom utbildningsdepartementets område innebär ökade medel såväl till grund-, gymnasie- som högskola. Regeringens förslag om att försämra bidraget till studeranderabatterna avvisas. Till kulturen anslås 50 milj. kr. utöver regeringen.

Också beträffande jordbruket väntas en proposition i vår. För jordbruksdepartementets ansvarsområde gör vi endast smärre justeringar nu i förhållande till regeringen. Skogsvårdsavgiften avskaffas. Biobränslen skattebefrias.

Inom arbetsmarknadsdepartementet medför den låga arbetslösheten möjligheter till besparingar vilket vi utnyttjar. Centern satsar på arbetslinjen istället för passivt bidragsgivande. Vi ökar därmed arbetskraftsutbudet. 250 milj. kr. satsas på arbetshandikappade.

På bostadsdepartementets område görs en rad besparingar. Kraftiga satsningar görs samtidigt på bl.a. ungdomars boende genom ökade anslag till byggande av smålägenheter.

Utförsäljning av en rad statliga företag är den största förändringen inom industridepartementets område. I en trepartimotion tillsammans med folkpartiet och moderata samlingspartiet föreslås att en utförsäljning sker till ett värde av 5 miljarder kr. under kommande budgetår. Därutöver föreslår vi en utförsäljning av skogsmark till ett värde av 200 milj. kr. Se tabell 3 nedan. Ränteeffekterna tillgodoräknas budgetalternativet. Centern föreslår också åtgärder för att främja svensk tekoindustri.

På civildepartementets område är centerns största satsning 200 nya polis-aspiranter utöver vad regeringen föreslagit.

Centern föreslår att miljöavgifter på klor och svavel införs fr.o.m. nästa budgetår. Dessa inbringar tillsammans 600 milj. kr. på budgetåret 1990/91. Intäkterna från avgifterna föreslår vi fördelas via miljö- och energidepartementet tillbaka till miljöförbättrande åtgärder och åtgärder som främjar energi- och resurshushållning.

Sammantaget är centerns budgetförslag starkare än regeringens. Det anser vi fortfarande motiverat ur konjunktursynpunkt. Såvida den förväntade avmattningen av konjunkturen 1990 vänds i regelrätt lågkonjunktur, reduceras budgetöverskottet automatiskt.

Den totala skattekvoten reduceras 1990 med centerns förslag. Till detta bidrar centerns förslag om att avveckla löntagarfonderna, vilket också i år tagits upp i en trepartimotion tillsammans med folkpartiet och moderata samlingspartiet. Tabell 4 visar centerns påverkan på skattekvoten för budgetåret, med beräkning av helårseffekt.

Tabell 3. Omfördelning av statliga tillgångar (helår)

Försäljning av statliga företag	5 000 miljoner kr
Försäljning av skogsmark	200 miljoner kr

Tabell 4. Skatter och avgifter, brutto, miljoner kr (helår)

Alkoholskatt	900
Omsättningsskatt	900
Skogsvårdsavgift	- 440
Avdrag resor i tjänst	- 300
Vinstdelningsskatt	- 3 000
Löntagarfondsavgift	- 950
Sänkta skatter	- 2 890

Mot. 1989/90

Fi213

5.4. Penning- och kreditpolitiken

5.4.1. Kapitalmarknaden

De svenska räntorna har under 1989 fortsatt att ligga betydligt över det internationella ränteläget. Den fortsatta överhettningen i ekonomin under hela året med en alltför hög konsumtionstillväxt har inte stått i paritet med tillväxten i ekonomin. Avsaknaden av en fungerande finanspolitik har gjort att penningpolitiken kommit att spela en allt viktigare roll.

Räntan på såväl sex månaders statsskuldsväxlar, femåriga statsobligationer som de korta tre månaders penningmarknadsräntorna har stigit kraftigt de senaste månaderna. Med en realränta på 6,3 % i mitten av januari 1990 ligger Sverige, Norge och Nederländerna i topp i Europa.

Fortsätter försvagningen av handels- och bytesbalansen kan det höga ränteläget förväntas hålla i sig. Även om den inhemska konsumtionen nu visar tecken på en viss avmattning kommer en stram penningpolitik fortsättningsvis att vara viktig för att motverka en fortsatt försämring av bytesbalansen.

Penningpolitikens ökade roll i den inhemska stabiliseringspolitiken beror bl. a. på det minskade värdet av ränteavdragen. Centerpartiet anser det därför oacceptabelt att penningpolitiken i så stor omfattning fått ta över finanspolitikens roll. Mot bakgrund av valutaregleringens slopande måste finanspolitiken även framdeles spela en betydande roll i den ekonomiska politiken.

Omsättningsskatten på värdepapper och den s.k. valpskatten som infördes 1988 på penning- och obligationsmarknaderna har visat sig vara till allvarligt men för den svenska penning- och kapitalmarknaden.

Sedan omsättningsskatten på aktier höjdes till 2 % 1985 har omsättningen på den svenska aktiemarknaden nästan halverats. Omsättningsskatten har bidragit till att ca tre fjärdedelar av utländska placeringar i svenska värdepapper lämnat den svenska aktiemarknaden. Samtidigt har handeln med svenska börsnoterade aktier på utländska börser ökat från drygt 15 miljarder 1985 till 75 miljarder kronor.

Än allvarligare är situationen på den svenska penningmarknaden. Sedan den s.k. valpskatten infördes 1 januari 1988 har penningmarknadens omsättning gått ner med närmare 90 %. Det är olyckligt med hänsyn till den betydelse som den korta låne marknaden har.

I fjolårets budget aviserade regeringen tillsättandet av en utredning i syfte att utvärdera effekterna av omsättningsskatten. Ännu har inget förslag redovisats. Centerpartiet anser att erfarenheterna av omsättningsskatten nu är så

entydigt negativa att denna och den s k valpskatten på penningmarknaden snarast bör avvecklas.

Mot. 1989/90
Fi213

5.4.2. Kredit- och sparandepolitiken

Avregleringen av kreditmarknaden kombinerat med den goda tillgången på kapital har ökat upplåningen bland hushållen under 80-talet. I motsvarande mån har det enskilda hushållssparandet sjunkit kraftigt och varit negativt under några år. Åtgärder för att öka sparandet och minska lånebehovet bör istället stimuleras med skatte- och avdragsjusteringar. Kreditpolitiken måste inriktas på att öka hushållens sparande.

Under hela 80-talet har hushållens nettoupplåning i Sverige ökat. En viss uppbromsning av utvecklingen som inleddes under 1988 har vänts till en nedgång under 1989, samtidigt som sparandet tenderar att öka. Hushållens nettoupplåning beräknas att från 1988 års nivå på 91,4 miljarder kronor ha sjunkit till 43,5 miljarder kronor 1989. Det är framför allt upplåningen hos banker och finansbolag som minskat medan upplåningen hos den långsiktiga lånemarknaden i bostadsinstitut ökat. Slutsatsen av detta är att de kortsiktiga konsumentkrediterna minskat till förmån för de mera långsiktiga bostadskrediterna. Det innebär att allmänhetens upplåning under 1989 i ökad utsträckning styrts över till upplåning för reala tillgångar och finansiellt sparande.

Det fortsatt höga ränteläget kan förväntas bromsa upp hushållens upplåning ytterligare detta år. De minskade värdena av ränteavdragen i och med skattereformen bör rimligen stimulera en ökad amortering på låneskulder. Fortsätter inflationen att stiga kan dock denna benägenhet avta.

Under det gångna decenniet har hushållens sparande kraftigt minskat. Även om hushållens nettosparande fortfarande är negativt har den återhämtning som inleddes under 1988 fortsatt under 1989. Från 1988 har nu sparkvoten stigit från rekordlåga $-5,3\%$ till $-2,7\%$ 1989.

Sammantaget har en mättnad i konsumtionen, ett höjt ränteläge, begränsningar i avdragsrätten och de nedkylningseffekter, som riksdagen beslutade före sommaren, givit resultat. Den finanspolitiska åtstramning som det obligatoriska tillfälliga sparandet inneburit, visar att en nedkylning både var nödvändig och önskvärd.

5.4.3 Sparandet

Ett högt hushållssparande fyller flera syften.

För det första ger det hushållen ekonomisk trygghet och ökat oberoende att ha en stor finansiell buffert.

För det andra ger ett sparande i egen bostad, aktier, vinstandelsfonder och i eget företag en positiv makt- och ägandespridning i samhället.

För det tredje innebär ett högt sparande i hushållssektorn definitionsmässigt en lägre konsumtion och därmed ökande risk för överhettning med en minskad inflation som följd.

Centern anser därför att sparandet i ekonomin i första hand skall ske i hushållssektorn.

För att öka hushållssparandet behövs konkreta åtgärder. Det krävs bl a

för att öka lönsamheten för sparande. Centern föreslår att ett program för ökat sparande och decentraliserat ägande skall tas fram. Målsättningen för det totala finansiella sparandet bör sättas högt. Detta för att kunna nettoamortera statsskulden. Överskottet skall i huvudsak genereras i hushållssektorn. Målsättningen för hushållssparandet bör vara att på sikt få en sparkvot för hushållen på 10 %. Centern har föreslagit detta i en speciell motion om sparande och decentraliserat ägande.

Avkastning på banksparandet har under den största delen av 1970- och 1980-talen varit negativt efter skatt. Införandet av allemanssparandet har sannolikt inte gett något ökat nettosparande, utan endast medfört en överflyttning från annat banksparande. Insatser behövs för att göra målsparande verkligt attraktivt. Centern vill därför införa personliga investeringskonton.

Följande riktlinjer för personliga investeringskonton bör gälla:

- Personliga investeringskonton införs för långsiktigt målsparande.
- Insättningarna maximeras till ett halvt basbelopp per år och undantas från beskattning.
- Avkastningen görs skattefri.
- Uttag utan skattekonsekvenser får *endast* göras till investeringar i permanentbostad eller i eget företag.
- Beskattningen sker när tillgången avyttras.
- Vid uttag till annan användning sker beskattning omedelbart.

Ett system med personliga investeringskonton kommer att aktivt bidra till ett ökat enskilt sparande i bank. Det kommer också att bidra till ett ökat intresse för att starta eget företag samt att äga sin egen bostad.

Detta sparsystem ger till skillnad från allemanssparandet ett system för långsiktigt sparande. Personliga investeringskonton ersätter till viss del det institutionaliserade pensionssparandet, men samtidigt utgör det ett viktigt komplement. Systemet kan också bidra till en sundare aktiemarknad med fler aktörer och en större andel aktier ägda av enskilda och färre via institutioner. Tillgångarna på det personliga investeringskontot skall inte gå att belåna. Detta tillsammans med långsiktigheten i sparandet minimerar risken för skattearbitrage.

Slutligen kan det personliga investeringskontot kraftigt stimulera hushållssparandet och därmed minska konsumtionstillväxten, vilket ger utrymme för investeringar och en förbättrad bytesbalans.

Det bör ankomma på regeringen att verkställa den ytterligare utredning som kan krävas och snarast återkomma till riksdagen med ett konkret förslag om införande av personliga investeringskonton. Målsättningen bör vara att införa personliga investeringskonton fr.o.m. 1991. Detta bör regeringen ges till känna.

5.4.4 Valutapolitiken

Sedan den 1 juli i fjol har Sverige avvecklat de sista resterna av valutaregleringen. Därmed är det nu fritt fram för svenska placerare att investera utomlands.

Avregleringen ledde till att nettoexporten av räntebärande papper ökade under sommaren och hösten för att sedan minska i slutet av året. Det allmänt

stigande ränteläget har varit en orsak till dämpningen i slutet av året med något minskade räntemarginaler mellan svenska och utländska räntor.

Nettoimporten av utländska aktier har ökat dramatiskt eller med 24,2 miljarder 1989 mot 3.1 miljarder 1988. Vidare har de svenska direktinvesteringarna i utlandet ökat om än i långsammare takt. Däremot har de utländska direkta investeringarna i Sverige legat i stort sett stilla sedan mitten av 80-talet.

Det är viktigt att Sverige nu för en ekonomisk politik som inför den pågående finansiella integrationen inger förtroende för den svenska valutan. Det är mot denna bakgrund som den just nu strama penning- och räntepolitiken skall ses. Det är dock viktigt att åtgärder vidtas för att successivt åter sänka räntenivån och därmed stimulera investeringarna.

5.5. Stabiliseringspolitiken

Den svenska inflationstakten har alltsedan 1982 överstigit jämförbara länder inom OECD. Inflationen är i Sverige dubbelt eller i vissa fall tre gånger så hög som i våra viktigaste konkurrentländer. Denna utveckling urholkar kontinuerligt reallöner och konkurrenskraft. Bytesbalansen försämras.

Den överhettning som kommit av arbetskrafts- och bostadsbrist i framför allt Storstockholmsområdet bidrar starkt till inflationsutvecklingen. Följden av arbetskraftsbristen blir löneglidning som sedan sprider sig till övriga landet. Följden av bostadsbristen blir kraftiga prisstegringar på boendet, vilket ger utslag i den allmänna prisutvecklingen. De senaste årens avtalsrörelser har drivit fram höga nominella löneyft, vilka p.g.a. inflationen dock givit ett magert utbyte reallt för löntagarna. Den snabba löneglidningen för vissa grupper har givit upphov till kompensationskrav och därmed stegrat takten i lönekostnadsutvecklingen på hela arbetsmarknaden.

Vi måste nu växla ned priser och löner genom en verksam inflationsdämpande politik. På detta område har regeringen misslyckats:

- Genom att genomföra skattesänkningar med fördelningspolitiskt sned profil bäddar man för kompensationskrav från låglönegrupperna. Vid olika utbyte åt olika inkomstgrupper bäddar man för kompensationskrav.
- Genom att driva fram regional obalans som skapar löneglidning och överhettning på arbets- och bostadsmarknaderna i storstäderna driver man på den allmänna prisutvecklingen i hela landet.
- Genom devalveringspolitiken i kombination med avregleringen på kreditmarknaden och ett dåligt fungerande skattesystem har spekulation främjats. En våg av fusioner i näringslivet har lett till monopolprissättning.
- Systemet måste kunna garantera statens personalrekrytering genom att skillnader i löneökningar inom totalramen tillåts.
- Regeringen har vid upprepade tillfällen använt sig av likviditetsindragningar eller tillfälliga skatter. Så skedde också 1989.

Centern har uppfattningen att alltför svaga incitament för att uppnå samhällsekonomiskt acceptabla löneökningar är orsaken till problemen. En rad åtgärder är nödvändiga för att få ned kostnads- och löneökningstakten:

- Centern betonar vikten av stabilitet i de spelregler som samhället ställer upp för ekonomin. Vi avvisar därför s.k. engångsskatter.
- Regeringen måste trovärdigt deklarerat att för höga löneökningar inte kommer att pareras genom devalveringar. En fast växelkurs måste vara en norm för den ekonomiska politiken. Finans- och penningpolitiken måste syfta till att understödja den fasta växelkursen. Arbetsmarknadens parter får därmed ta ett större ansvar för den försämrade konkurrenskraft som uppstår vid för höga löneökningar.
- En politik för regional balans måste föras som minskar den överhettning som finns i vissa regioner, medan andra regioner har problem med arbetslöshet. Överhettningssymptom och löneglidning är i dag störst inom storstadsområdena. En politik för regional balans är ett effektivt medel mot löneglidning och kostnadsökningar.
- En skattereform med fördelningspolitisk rättviseprofil måste innefatta bättre kommunal skatteutjämning och sänkt matmoms. Vi berör utformningen av skattereformen längre fram i motionen.
- Den reala utvecklingen av den offentliga konsumtionen måste relateras till den reala BNP-tillväxten. Endast på så sätt kan utrymme för reallöneökningar skapas utan att den långsiktiga konkurrenskraften urholkas.
- Avtalsperioderna måste samordnas. Överhäng och överlappande avtalsperioder ökar kompensationsstänkandet. En effektiv anti-inflationspolitik kan då inte föras.

5.6. Strukturpolitiken

Den tredje vägens politik har misslyckats med att ta tillvara möjligheterna att långsiktigt skapa den hållbara utveckling i den svenska ekonomin som efterkrigstidens mest utdragna högkonjunktur hade kunnat ge möjligheter till. I stället har den långvariga överhettningen i ekonomin lett till att nödvändiga anpassningar och strukturella åtgärder i samhället skjutits på framtiden. De grundläggande strukturella problemen i ekonomin kvarstår.

Den nödvändiga förnyelsen av svensk industri har under 80-talet inte skett i tillräcklig omfattning, trots det goda konjunkturläget. Den tredje vägens devalveringspolitik har konserverat 60- och 70-talens industristruktur. Avregleringen på kapitalmarknaden kombinerat med det starka konjunkturläget och den goda tillgången på kapital har inte förvaltats för en långsiktig konsolidering av svensk industris position. Den av devalveringen i hög grad betingade vinstutvecklingen inom "gamla industrigrenar" har gjort att kapitalbildningen i första hand skett inom dessa näringar. Avregleringen av kapitalmarknaden och den expanderande aktiemarknaden har gjort att intresset koncentrerats dit. Stora institutionella placerare, såsom löntagarfonderna, har dessutom bidragit till att driva upp kursutvecklingen och koncentrera ägandet i de börsnoterade företagen. Däremot kvarstår kapitalbildningsproblemen för små- och nyföretagandet. Inför en stundande konjunkturavmattning är detta allvarligt.

Den offentliga sektorn har under senare år allt oftare ställts under debatt.

Det står idag klart att sektorn omfattar en så stor andel av den totala samhällsekonomin, att den inte kan fortsätta att öka. Nya reformer och verk-

samheter måste i huvudsak klaras genom omprövning, prioritering och effektivisering. Flera verksamhetsområden inom den offentliga sektorn har emellertid akuta problem. Det gäller i första hand vård och skola. Skälen till krissituationen är flera – utarmade resurser, personalflykt, organisatoriska och strukturella problem etc. För centerns del är vård och omsorg samt skola prioriterade områden.

Centern har tagit aktiv del i uppbyggnaden av välfärdspolitiken. För att den offentliga sektorn ska fungera bättre måste verksamheten förändras och effektiviseras. Det måste ske med utgångspunkt i en positiv grundinställning.

- Grundtrygghet. Grundtryggheten skall förstärkas i såväl det offentliga transfereringssystemet som i den offentliga verksamheten.
- Tillgänglighet. Människor skall ha god och likvärdig tillgång till samhällets tjänster oberoende av bostadsort, ekonomiska eller andra förutsättningar.
- Rättvis fördelning. De offentliga medlen måste fördelas mer rättvist än idag. Det gäller t.ex. likvärdig del för alla föräldrar av samhällets stöd till barnomsorg, likvärdig service samt utbildning över hela landet etc.
- Decentralisering och delaktighet. Minskat avstånd mellan den offentliga verksamhetens konsumenter och producenter. Större möjligheter för de offentligt anställda att ta ekonomiskt och organisatoriskt ansvar för verksamheten. Målstyrning och ramstyrning bör tillämpas i högre grad.
- Valfrihet och alternativ. Medborgarna bör få goda möjligheter att välja mellan olika former för t.ex. vård, barnomsorg och äldreomsorg. Det kan ske både genom varierad verksamhet inom den offentliga sektorn och genom t.ex. privata och kooperativa komplement till stat och kommun som huvudmän.
- Rättssäkerhet. De enskilda medborgarnas möjligheter att hävda sin rätt gentemot myndigheter måste öka.
- Centern tar upp den offentliga sektorns förnyelse i en särskild motion till riksdagen.

De regionala obalanserna är ett annat viktigt strukturproblem. Regional balans måste vara ett grundläggande mål för den ekonomiska politiken. Regionalpolitiken skall syfta till att minska överhettning i vissa regioner, medan andra regioner måste få bättre förutsättningar för att höja den ekonomiska aktiviteten och bekämpa arbetslöshet. En sådan politik är nödvändig för att motverka inflation och bättre utnyttja resurser och kapacitet. Centern har väckt särskilda motioner i dessa frågor.

Antalet som förtidspensionerats har ökat kraftigt de senaste åren. Förtidspensioneringarna görs dessutom vid allt yngre ålder. Andelen långtidsarbetslösa är över 20 % av totala antalet arbetslösa. Arbetet för att möjliggöra inträde (återinträde) på arbetsmarknaden för dessa grupper måste intensifieras. En utveckling i denna riktning skulle för samhället innebära en väsentlig möjlighet att få ner arbetskraftsbristen och kostnader för arbetslöshetsförsäkring och förtidspension.

Utslagning p.g.a arbetshandikapp är en tragedi för den enskilde och åsamkar samhället stora kostnader. Samhällets utbetalningar via arbetskadeförsäkringen har ökat kraftigt de senaste åren. Kraftfulla insatser måste nu sät-

tas in för att förbättra arbetsmiljön. Härtill kommer den arbetslivsfond som centern medverkat till att aktivt bidra.

Centern har föreslagit en rad offensiva åtgärder för att bereda förtidspensionerade, arbetshandikappade, långtidsarbetslösa och andra arbetsökande arbete eller utbildning. I en särskild motion utvecklar vi ytterligare dessa frågor.

Antalet sjukdagar har ökat kraftigt det senaste året. Förbättrad fysisk och psykisk arbetsmiljö är viktig för att komma till rätta med detta. Det nya sjukförsäkringssystemet har inte heller fått en lyckad konstruktion och bör därför förändras. Centern föreslår nu försöksverksamhet med en arbetsgivarperiod. Det innebär att arbetsgivaren betalar sjuklön till den anställda under de första fjorton dagarna. Försöket skall bedrivas i två län. För att kompensera för de ökande kostnaderna för företagen sänks arbetsgivaravgifterna i motsvarande mån. Slår försöket väl ut bör arbetsgivarperiod införas allmänt.

Centern har också föreslagit en omläggning av arbetsgivaravgiftssystemet till förmån för småföretag. Detta är en viktig strukturpolitisk och regionalpolitisk åtgärd. Centerns förslag innebär bland annat att egenföretagare befrias från sociala avgifter upp till ett basbelopp. Förslaget har väckts i särskild motion.

Infrastrukturella satsningar på bland annat kommunikationer och utbildning är viktiga för långsiktig ekonomisk utveckling.

Investeringar i form av högre utbildning och forskning har också en stor regionalpolitisk betydelse. Centern vill förstärka de mindre högskolorna och sprida de fasta forskningsresurserna även utanför universitetsorterna. Centerns syn på utbildningen finns utvecklade i en rad motioner om utbildningspolitik, skola och högskola.

Andra typer av infrastruktursatsningar är också viktiga för den ekonomiska utvecklingen. En grundläggande förutsättning för en hållbar utveckling är fungerande kommunikationer i alla delar av landet. Centern vill verka för en decentraliserad utbyggnad av vägnät och tågtrafik.

För att uppnå en god konkurrenskraft även i ett längre perspektiv krävs att svensk industri hävdar sig väl inom de områden som internationellt sett växer snabbast. Därför är skapande av ett gott klimat för tjänsteproduktion och kunskapsintensiv produktion viktigt.

5.7 Kommunal ekonomi

Den kommunala konsumtionen har det senaste decenniet vuxit med en genomsnittlig årstakt om ca 2 %, dvs. väsentligt mera än den takt som riksdagen uttalat sig för. Ökningstakten har emellertid ändock till stor del orsakats av statliga direktiv och pålagor, exempelvis inom omsorgs- och tillsynsverksamheter. Ökningen har i allt väsentligt skett till priset av kommunernas och landstingens rörelsekapital, vilket nu är praktiskt taget förbrukat. Denna utveckling har förstärkts av den socialdemokratiska regeringen, som under samma tid kraftigt urholkat värdet av statsbidragen till den kommunala sektorn.

Denna utveckling har lett till att kommuner och landsting nu är nödsakade att i huvudsak betala sin ökningstakt i verksamhet via skattehöjningar. Så

sker innevarande år och så kommer att ske de följande åren om inga korrigeringar vidtas. Kommunförbundet har förutspått skattehöjningar på storleksordningen 4 kr. per skattekrona under 90-talet vid oförändrade förutsättningar. Det är vidare så att det föreligger stora skillnader i skatteuttag mellan olika kommuner. Skillnaden mellan kommun med högsta och kommun med lägsta kommunalskatt uppgår för 1990 till 6,79 kr. per skattekrona. Den beaktas inte enbart av skillnader i servicegrad och effektivitet.

Centerpartiet har mycket aktivt verkat för förbättringar av den kommunala skatteutjämnningen såväl i olika utredningar som i reformernas genomförande. Vi har på senare år krävt att denna fråga skulle utredas i samband med och inom de stora skatteutredningarna. Så har dessvärre inte blivit fallet. Efter förnyade krav från centerpartiet har regeringen aviserat tillsättandet av en utredning kring den kommunala skatteutjämnningen. Vi hälsar detta med tillfredsställelse.

Våra utgångspunkter för ett effektivare kommunalt skatteutjämnningssystem är:

- Samtliga kommuner bör ingå i och omfattas av skatteutjämnningssystemet.
- Merparten av de specialdestinerade bidragen bör överföras till skatteutjämnningssystemet.
- Systemet skall enbart bygga på faktorer som kommunerna inte kan påverka, såsom skattekraft, åldersstruktur och geografiska förhållanden.

Utredningen bör framlägga förslag som beaktar dessa utgångspunkter och effekter. Som tidigare påpekats borde underlag utarbetats för ikraftträdande i samband med skattereformen. Med beaktande av kravet på god kvalitet bör utredningen nu bedrivas skyndsamt.

5.8 Skattepolitiken

Ett kritiskt moment för samhällsekonomin de närmaste åren är genomförandet av skattereformen. Skattereformen skall bidra till att växla ned det höga svenska pris- och kostnadsläget och skapa förutsättningar för en bättre externbalans, en ökad produktivitet och en lägre ränta. Genomförandet av skattereformen måste så långt möjligt integreras i den övriga ekonomiska politiken. Skattereformen måste också sättas in i sitt konjunkturpolitiska sammanhang.

Enligt SPK:s beräkningar uppgår skattereformens bidrag till ökningen av konsumentpriserna med närmare 3 % för 1990 och ungefär lika mycket 1991. Detta är en följd av det sätt på vilket regeringen tillsammans med folkpartiet valt att finansiera sänkningen av inkomstskatterna.

Från centerns sida kritiserar vi regeringens och folkpartiets val av finansiering via mervärdesskatten från flera synvinklar. Det gäller fördelningspolitiskt, miljöpolitiskt och stabiliseringspolitiskt. Politiskt beslutad inflation via mervärdesskattehöjningar ovanpå det höga pris- och kostnadsläget i övrigt är enligt vår mening inte tillrådligt. För att skattereformen på smidigast möjliga sätt skall kunna infogas i den konjunkturpolitiskt aktuella situationen måste tvärtom utformningen vara sådan att samvariation med de negativa tendenserna i samhällsekonomin minimeras.

Skattereformens effekter på den ekonomiska utvecklingen beror också på det fördelningspolitiska utfallet. En skev fördelningspolitik kan rubba den samhällsekonomiska balansen och bidra till krav på löne- och transfereringsökningar. I förlängningen kan detta innebära att de goda effekterna av reformen på samhällsekonomin uteblir eller blir avsevärt mindre än beräknat.

Centern angav i partimotion 1989/90:Sk24 med anledning av regeringens proposition om inkomstskatterna 1990 att skattereformens första steg bör totalfinansieras. Den del som avser inflationsjustering av skatteskalorna skall dock inte finansieras. I annat fall skulle den totala skattekvoten öka. Den av oss föreslagna skattereduktionen hade redan tidigare finansierats genom den energiskattehöjning som beslutades förra våren. Den motsvarar 3 miljarder kr i intäkter. Riksdagen biföll emellertid inte vårt yrkande om skattereduktion för 1990.

Skattereformens första steg 1990 ger i inledningsskedet en påspädning av hushållens köpkraft. Detta beror på att den del av skattesänkningen som utgör inflationsjustering ej finansieras. Skattesänkningen ger också en omedelbar likviditetspåverkande effekt medan finansieringen verkar med en viss tidsfördröjning. Dessutom valde regeringen och folkpartiet att genomföra en del av finansieringen med början den 1 mars.

Centern valde i sitt alternativ istället att förlägga den absoluta merparten av finansieringen till den 1 januari. Påverkan på konsumentpriserna blir med vårt förslag avsevärt mindre än i majoritetsförslaget.

Centerns fördelningspolitiska inriktning av skattereformen underlättar avtalsrörelserna, motverkar kompensationskrav och håller transfereringsökningarna nere.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen godkänner de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som förordas i motionen,

2. att riksdagen godkänner de allmänna riktlinjer för budgetpolitiken som förordas i motionen,

[att riksdagen beslutar avskaffa omsättningskatten på värdepapper¹]

[att riksdagen beslutar införa en miljöavgift på svavel i enlighet med vad i motionen anförts¹]

[att riksdagen beslutar införa en miljöavgift på klor i enlighet med vad i motionen anförts¹]

[att riksdagen beslutar sänka avgiftsuttaget av arbetsgivaravgifter i samband med införande av en arbetsgivarperiod i sjukförsäkringen i enlighet med vad i motionen anförts²]

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande utförsäljning av statliga tillgångar,

[att riksdagen hos regeringen begär förslag om ökade inleveranser från televerket med 400 miljoner kronor budgetåret 1990/91³]

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om gröna nationalräkenskaper.

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande penning- och kreditpolitiken,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande stabiliseringspolitiken,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande de kommunala ekonomin,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande skattepolitiken¹]

8. att riksdagen hos regeringen begär förslag om införande av personliga investeringskonton i enlighet med vad i motionen anförts

[att riksdagen hos regeringen beslutar begära förslag om avskaffande av förmögenhetsskatt på arbetande kapital i företag¹]

Stockholm den 25 januari 1990

Olof Johansson (c)

Karl Erik Olsson (c)

Bertil Fiskesjö (c)

Gunnar Björk (c)

Pär Granstedt (c)

Karin Israelsson (c)

Per-Ola Eriksson (c)

Görel Thurdin (c)

Karin Söder (c)

Gunilla André (c)

Börje Hörnlund (c)

Agne Hansson (c)

Larz Johansson (c)

¹ 1989/90:Sk698

² 1989/90:Sf374

³ 1989/90:T809

